

Dvije su zajednice u središnjoj BiH recentno imale razloga za slavlje u borbi protiv MHE. Koncesije istječu za pet hidroelektrana u blizini Fojnice nakon kampanje duže od 10 godina. U kolovozu 2012. godine, Robert Oroz iz Luke blizu Fojnice vozio je svoj motor u dolini Željeznica u mjestu Gotuša, kada je opazio bager uz rijeku. Odmah je pozvao svoje prijatelje i ubrzo su se okupile stotine ljudi. Godinama su znali da je na tom mjestu planirana 1,5 MW hidroelektrana pod nazivom MHE Luke.

Vidjeli su utjecaj drugih nedavno izgrađene "male" hidroelektrane na rijekama u središnjoj Bosni i shvatili ozbiljnu prijetnju rijeci koju koriste za sve, od ribolova do plivanja do navodnjavanja. Prethodni pokušaj izgradnje građevine u 2009. godini uspješno je zaustavljen okupacijom gradilišta. No, u 2012. godini ponovno su počeli radovi. Nije trajalo dugo. Ljudi koji su se okupili na mjestu su okružili bager i zaustavili radove. Poslije toga su dežurali na licu mjesta čak 325 dana.

Teško je izraziti kolika je ustrajnost, predanost i energija bila potrebna za takvo nešto. Motiviranje ljudi, održavanje optimizma i osiguravanje da ostanu ujedinjeni uvijek je izazov. No, u ovom je slučaju još bilo i fizički neugodno zbog smjena tijekom zima kada su samo tanki drveni zidovi improvizirane kolibe stajali između aktivista i zaleđenog okruženja. Također su preživjeli prijetnje s svih strana. Neke su bile fizičke: jednoga dana, osoba očigledno povezana s investitorom, tvrtkom Peeb, pojavila se s oružjem. No, dugoročno su bile štetnije političko-ekonomske prijetnje: u relativno maloj zajednici lako je spriječiti "buntovnike" da dobiju posao u javnom sektoru ili privatnim tvrtkama u vlasništvu lokalnih moćnika.

Istodobno, autobusne linije za Luke su prekidane, najvjerojatnije zbog neposlušnosti sela, a protiv nekoliko osoba su pokrenuti sudski sporove zbog štete i smetnaje posjeda. Međutim, umjesto da su se demotivirali, ti probleme su ih ujedini i ih povećali odlučnost da pobjede beskrupulozne protivnike. Smjene na licu mjesta su pružile improvizirani forum za raspravu o svim vrstama problema i idejama, postajući svojevrsni društveni centar, s ljudima koji pokušavaju pomoći jedni drugima u svim područjima života. Održavanje otpora bilo je iscrpljujuće, ali je također učvrstilo zajednicu.

S obzirom na to da mediji gotovo uopće nisu pokrivali priču i da je ona u početku ostala nepoznata izvan neposrednoga područja Fojnica, primali su relativno malo pomoći izvana tijekom okupacije. To je sve otežalo, ali ih je prisililo da najbolje iskoristavaju svoje unutarnje resurse. Aktivisti su koristili razne taktike, uključujući pravne postupke, kako bi uspješno poništili ekološke, prostorne i građevinske dozvole za MHE, prisiljavajući investitora da započne od početka s procesima izdavanja dozvole. 11. srpnja 2013. konačno je došao dan kada je izvođač radova uklonio kopača s gradilišta i okupacija je završila.

Međutim, iz prethodnog iskustva u 2009. godini, grupa je znala da to možda neće biti kraj priče. Nastavili su poduzimati pravne mjere i raditi na tome da MHE Luke i druge budu izbrisani iz lokalnog prostornog plana, te su se angažirali u svojim lokalnim vijećima kako bi bili sigurni da će moći pratiti donošenje odluke. Godine 2013. registrirali su i formalnu nevladinu organizaciju za zaštitu okoliša/humanitarna prava, Gotuša, kako bi lakše sudjelovali u formalnim pravnim procesima.

U lipnju ove godine konačno je otkriveno da su koncesije za hidroelektrane Luke, Bakovići, Željeznica 1, Željeznica 3 i Žica istekle i nisu obnovljene. Prvi put u više od 10 godina stanovnici doline Željeznica mogu napokon biti sigurni da nitko neće sutra početi kopati riječno korito.

U međuvremenu u Kruščici, prvi plodovi otpora se beru

Iskustvo iz Gotuše također se pokazalo ključnim za drugu zajednicu u Srednjobosanskom kantonu - kada su se slični planovi pojavili za dvije hidroelektrane na rijeci Kruščici kod Viteza. Rijeka, koja protječe na bogatoj šumovitoj planini Kruščica, opskrbljava pitku vodu za grad Zenica i dio Viteza. Dio područja gdje se planiraju hidroelektrane, jasno stoji unutar zone zaštite voda. Osim toga, ovo područje trebalo bi biti proglašeno parkom prirode prema Prostornom planu Općine Vitez 2005.-2025.

Kao u Luki, koncesije su izdane prije nekoliko godina, 2007. i 2012., ali je tek 2017. godine trebala početi gradnja. Dana 2. kolovoza započeli su radovi i, kao i kod Luke MHE, lokalni su se stanovnici okupili i zaustavili radove. Također su postavili dežurstvo kako bi nadzirali drveni most na kojem moraju prolaziti sva vozila koja ulaze na gradilište.

Početak 24. kolovoza lani, dogodio se još jedan pokušaj pokretanja radova. Računajući da je manja vjerojatnost bi izvođač i policija fizički napadali žene nego muškarce, zajednica je odlučila da će žene blokirati most sjedeći s povezanim rukama. Nije baš tako ispalo. U ranim jutarnjim satima specijalci su silom uklonili žene s mosta, ranjavajući mnoge u procesu i uhitivši nekoliko njih.

Iskustvo je bilo izuzetno traumatično, pogotovo za ljude koji prije nisu bili uključeni u bilo kakav aktivizam i koji su iskreno vjerovali da policija djeluje kako bi zaštitila javni interes, a ne privatne interese. Shvaćanje da je policija spremna koristiti nasilje protiv običnih ljudi, samo kako bi osigurali prolaz građevinskih vozila za privatni projekt koji bi njima donio više zla nego dobra, bio je presudan trenutak.

Kao i kod MHE Luke, agresivni pristup investitora i vlasti u velikoj mjeri služi za poticanje zajednice da čvrsto ustraje i nastavlja okupaciju područja oko mosta. Nekoliko žena iz grupe također je izabrano u lokalno vijeće sela kako bi imale veći utjecaj na donošenje odluka. Dok se zima približavala, stanovnici su dodali zidove, peć na drvo i izolaciju na drvenu kolibu u

kojoj drže stražu. Kao i kod Gotuše, njihova fizička prisutnost kod mosta djeluje i kao neka vrsta društvenog centra gdje ljudi navrate, donose vijesti, piju kavu zajedno, pridonose idejama i raspravljaju o problemima.

Glavna razlika između Gotuše i Kruščice jest da je kampanija u Kruščici započela nakon što se pokret protiv neprikladne nove hidroenergetske konstrukcije počeo širiti diljem Zapadnog Balkana. Grupa Kruščica stoga je bila u mogućnosti dobiti više medijskog prostora i savjeta od drugih grupa, s gotuškim iskustvom, udaljenim samo nekoliko kilometara, osobito važnim. No, iako vanjska podrška i medijska pažnja pomažu u održavanju motivacije grupe, postoji veliki pritisak na one koji su na terenu, neprestano nastojeći uravnotežiti svoj svakodnevni život zadržavanjem okupacije. Oni se također suočavaju s istim pritiscima kao i oni u Gotuši: provokacije, uvrijede i prijetnje. No, sasvim su odlučni da obrane pitku vodu u regiji od hirovitosti privatnog investitora.

Ova priča je daleko od borbe pojedinačnih sela. Priča o Kruščici - i Gotuši - je usko vezano uz pitanje tko zaista ima moć u Srednjobosanskom Kantonu i u čijem interese radi. Lokalno stanovništvo ne sumnja da je bivši premijer kantona, Salko Selman, bio, i da je i dalje, ključni igrač u guranje navala koncesija za MHE na lokalnom nivou. Sam ima dvije koncesije za MHE, za MHE Dolac 1 i 2, preko svoje firme MiniWat. Sad, kao direktor Razvojne Banke FBiH - koja je pod istragom financijske policije, i dalje ima ogroman politički utjecaj. Suprotstavljanje moćnicima nije lagan zadatak, pogotovo u maloj zajednici. Ali ljudi ovise o tome za preživljavanje. Mnogi ljudi u grupi ovise od planine Kruščica zbog prihoda od prikupljanja borovnica i gljiva, tako da su posebno osjetljivi na prijetnje njegovom ekosustavu. Ljetna sezona je posebno zahtjevna, a mnogi aktivisti pokušaju naći vremena za poljoprivredne aktivnosti i branje bobica, uz održavanja dežurstva na mostu.

Raznolikost grupe je očaravajuća, od vrlo starih do vrlo mladih, sa svim razinama obrazovanja. Njihove životne priče svih bi postidjele: svi su preživjeli, uključujući rat, nasilje i operacije. Ono što ih nije ubilo, učinilo ih je jačim i neće odustati.

Bila je ovo ustinu duga godina za stanovnike Kruščice. Ali rezultati njihove otpornosti počinju se pokazivati. U lipnju je najavljeno da je ekološka dozvola za Kruščicu 1 poništena. Kantonalni sud donio je odluku zbog činjenice da nitko iz zajednica na koju bi MHE utjecala nije pozvan na obveznu javnu raspravu, niti su bili obavješteni o ishoda saslušanja. Opasnost nije prošla, jer je dozvola za Kruščicu 2 još uvijek na snazi, a dozvola za Kruščicu 1 može se ponovno izdati. Stoga se otpor nastavlja, a zajednica nastavlja tražiti otkazivanje koncesija. Čak i politizirani sudovi otkrivaju očite prekršaje u upravnim postupcima. Odluka suda Kruščica 1 posljednja je u nizu sudskih rješenja o ukidanju okolišnih dozvola u Bosni i Hercegovini, uključujući Mednu Sanu 2013. godine (koja je kasnije bila izgrađena),

Hrčavka i Sutjeska 2015. i niz HE u kanjonu Ljuta blizu Konjica u 2016. godini. Iako je procjena EU-a da je postignut određeni napredak u pravosuđu Bosne i Hercegovine, nedavno izvješće o proširenju EU navodi da je “korupcija rasprostranjena i ostaje razlog za zabrinutosti” i da “se nastavljaju politički motivirane prijetnje pravosuđu. Sudska neovisnost, uključujući i od političkih utjecaja, i dalje treba ojačati”. Ipak, čak i takvi, očito politizirani i korumpirani sudovi, sve više potvrđuju da su prekršaji koji prate infrastrukturne projekte tako izraženi da se ne mogu zanemariti. Pojedinačno izazivanje svakog neprikladnog hidroenergetskog projekta je apsurdno iscrpljujuće i dugotrajan proces, ali izgleda da će se nastaviti sve dok se regionalne vlade ne nauče kako se pridržavati zakona. U tom procesu, najgora noćna mora brojnih političara mogla bi se ostvariti: sve više i više zajednica moglo bi ponovno početi vjerovati da je promjena moguća i zajednički raditi kako bi izgradili bolju budućnost.

Izvor: h-alter.org